

دستور العمل اجرایی

دهمین مانور سراسری زلزله و ایمنی

۸+۱ آذر ۱۳۸۷

ویژه مدیران مدارس کشور

بسم الله الرحمن الرحيم

دستورالعمل اجرایی دهمین مانور سراسری زلزله و ایمنی

ویژه مدیران مدارس کشور

(۸+۱) آذر ۱۳۸۷

برگزار کنندگان:

پژوهشگاه بین المللی زلزله شناسی و مهندسی زلزله

وزارت آموزش و پرورش

ستاد حوادث و سوانح غیرمترقبه کشور

جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران

سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

رخداد زلزله‌های بزرگ و کوچک در کشور ما ایران امری اجتناب ناپذیر است و لزوم بکارگیری علوم مرتبط در راستای کاهش خسارات و تلفات ناشی از آن ضروری می‌باشد. یکی از روشهایی که برای دستیابی به ایمنی بیشتر در برابر زلزله از آن بهره گرفته شده، برگزاری مانور سراسری زلزله و ایمنی در سطح مدارس کشور است.

به نظر می‌رسد که با سپری شدن یک دهه از عمر مانور و توجه خاص مدارس به این موضوع تا حدودی مانور جایگاه ویژه‌ای در آموزش و پرورش پیدا کرده است. با عنایت به اهمیت موضوع (لرزه خیزی کشور) و جامعه تحت پوشش آموزش و پرورش به عنوان آینده سازان این مرز و بوم و آسیب پذیر بودن این قشر عظیم، توجه بیشتر شما مدیران و مسؤولین عزیز به این امر مهم، ضروری است.

روز برگزاری مانور سراسری می‌تواند بهانه‌ای باشد برای گام برداشتن در راستای افزایش ایمنی و توسعه آموزش در سطح مدارس از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی، تجهیز مدارس به وسایل ضروری ایمنی، ایمن سازی مدارس از نظر غیرسازه‌ای، تشکیل گروه‌های آمادگی و در نهایت بهره‌گیری از فضاها و امکانات مدرسه در زمان حوادث بویژه زلزله.

امید است شما مدیران محترم با همکاری اولیاء محترم مدارس ضمن توجه به اهمیت برگزاری مانور، زمینه ساز جامعه‌ای ایمن و استوار در برابر زلزله باشید.

ضرورت و اهداف اجرای مانور زلزله و ایمنی

در بسیاری از کشورهای پیشرفته در زمان رخداد حادثه‌ای مانند زلزله از مدارس به عنوان مکان‌هایی برای مدیریت بحران، ستادهای امدادرسانی و حتی اسکان موقت مردم استفاده می‌شود. به همین جهت در زمان ساخت مدارس علاوه بر تأکید بر کاربری آموزشی، مدرسه به عنوان فضایی مناسب در زمان حوادث نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد.

از سوی دیگر حضور حدود ۱۵ میلیون دانش‌آموز و کادر آموزشی در ساعاتی از روز در مدرسه نشانگر لزوم آمادگی برای رویارویی با حوادثی نظیر زلزله می‌باشد. برای آمادگی در مقابل رخداد زلزله در ساعات حضور دانش‌آموزان در مدرسه، بایستی آمادگی‌های لازم به منظور کاهش خطرات ناشی از آن ایجاد گردد. مانور یکی از روش‌هایی است که می‌تواند در راستای افزایش آمادگی نقش مهمی ایفا نماید.

با این اوصاف می‌توان اهداف مانور را چنین بیان کرد:

- ۱- ایجاد آمادگی برای انجام واکنش‌های صحیح و سریع در هنگام زلزله و در نتیجه کاهش تلفات انسانی ناشی از آن؛
- ۲- افزایش سطح آگاهی دانش‌آموزان در مورد زلزله؛
- ۳- ارتقاء فرهنگ ایمنی و مقاوم سازی ساختمانها.

معلمین محترم لطفاً:

- ۱- دانش‌آموزان را نسبت به چگونگی انجام مانور توجیه نمایید؛
- ۲- همگام با دانش‌آموزان تمامی مراحل پناهگیری و خروج را انجام دهید؛
- ۳- دانش‌آموزان را در انجام پناهگیری، خروج و استقرار در فضای باز هدایت نمایید؛
- ۴- پس از اتمام مانور از دانش‌آموزان کلاس سرشماری بعمل آورید و گزارش نهایی حضور و غیاب را به معاونان و یا مدیر مدرسه ارائه نمایید.

چند نکته مهم

- ۱- چنانچه درهای ورودی کلاسها، آزمایشگاه و... به طرف بیرون باز شوند خروج اضطراری با سهولت بیشتری انجام می شود؛
- ۲- کپسول های آتش نشانی، جعبه کمکهای اولیه و... برای تمامی دانش آموزان قابل دسترس باشند؛
- ۳- قفل و لولاهای درهای خروجی بازدید و از نظر فنی کنترل شوند؛
- ۴- وجود سیستم قطع اضطراری گاز می تواند خطرات ناشی از زلزله مانند آتش سوزی را کاهش دهد؛
- ۵- چه در زمان مانور و چه بعد از آن (خروج) از دیوارهای مدرسه و ساختمان مدرسه حتماً فاصله گرفته شود؛
- ۶- توجه شود محل قرار گرفتن و تجمع دانش آموزان در داخل حیاط بر روی چاه آب یا فاضلاب نباشد؛
- ۷- اماکن خطرناک مانند پنجره ها، چاه فاضلاب، دیوارهای مدرسه و... برای دانش آموزان معرفی و علامت گذاری شوند؛
- ۸- به منظور ذخیره آب برای بعد از وقوع زلزله از تانکرهای بزرگ آب استفاده شود، سعی شود تانکر آب در جایی مناسب و ایمن تعبیه شود؛
- ۹- چنانچه قصد دارید عملیات امداد و نجات در مانور انجام دهید حتماً با کمک مربیان جمعیت هلال احمر و سازمان آتش نشانی دانش آموزان را آموزش دهید؛
- ۱۰- مراحل مانور صرفاً با استفاده از روشهای توصیه شده در این راهنما انجام شود؛
- ۱۱- راهها خروجی حتماً باز نگه داشته شوند؛
- ۱۲- در مدرسه برای ورود و خروج ماشین های آتش نشانی و امدادی مناسب باشد (از نظر طول و عرض)؛
- ۱۳- در زمان حضور دانش آموزان در مدرسه از قفل کردن درهای ورود و خروج خودداری شود.

مدیران محترم مدارس مسؤول اجرا و نظارت بر حسن اجرای مانور می باشند.

تقویم اجرایی مانور مدارس

- به منظور حسن اجرای مانور در روز نهم آذرماه اقداماتی باید از قبل تدارک دیده شود. این اقدامات عبارتند از:
- از یک ماه قبل از مانور، با برگزاری مسابقات مقاله نویسی، نقاشی، روزنامه دیواری و... توجه دانش آموزان به موضوع زلزله جلب شود؛
 - از تاریخ یازدهم آبان قسمتی از وقت کلاس به ارائه مطلب در مورد زلزله، ضرورت آمادگی در برابر آن و نحوه اجرای مانور، اختصاص یابد؛
 - از تاریخ یازدهم آبان ماه معلمان محترم با توجه به اقدامات ضروری قبل و هنگام زلزله مندرج در دستورالعمل، آموزش عمل دانش آموزان را شروع کنند؛
 - از تاریخ هجدهم آبان ماه پوستر مانور در سطح مدرسه در محل مناسب و در دید دانش آموزان نصب گردد؛
 - از تاریخ هجدهم آبان ماه تجهیزات مدرسه بر اساس بخش ایمن سازی مندرج در دستورالعمل با مشارکت اولیه دانش آموزان (متخصصان این امر) ایمن سازی شوند؛
 - تا هفتم آذرماه مرحله پناهگیری و خروج از ساختمان (حداقل سه مرتبه) با کمک مدیر، معاونان و معلمان محترم تمرین شود؛
 - روز شنبه نهم (۸+۱) آذرماه مانور سراسری در سطح مدرسه اجرا شود.
- به دانش آموزان توصیه شود برنامه‌های مربوط به مانور را که از اول آذرماه از صدا و سیما پخش می‌شود دنبال نمایند.

پیشنهاد می‌شود برای افزایش میزان آمادگی دانش آموزان و همچنین کادر آموزشی در هر فصل یک مانور آزمایشی با هماهنگی مدیریت مدرسه برگزار شود.

زمان برگزاری مانور

همه ساله مانور سراسری زلزله و ایمنی در هشتم آذرماه بصورت همزمان برگزار می شود. با توجه به اینکه هشتم آذرماه امسال مصادف با روز جمعه است، کمیته برنامه ریزی تصمیم گرفته

است دهمین مانور، روز شنبه مورخ نهم آذرماه هشتاد و هفت برگزار گردد.

نحوه اجرای مانور

مانور زلزله و ایمنی که از زمان شروع تا پایان آن ۱۰ تا ۱۵ دقیقه به طول می انجامد، شامل دو مرحله پناه گیری صحیح و خروج از ساختمان (رفتن به فضای باز) می باشد.

به همین منظور روز شنبه نهم آذرماه آژیری تحت عنوان "زنگ ایمنی در برابر زلزله" بین ساعت ۱۰ تا ۱۰:۳۰ از طریق رادیو سراسری و رادیوهای مراکز استانها (به مدت یک دقیقه) پخش خواهد شد.

نکته مهم:

مدیران محترم مدارس می توانند رادیو سراسری را بر روی طول موج بلند $AM 900$ و طول موج کوتاه $FM 93/9$ و رادیو پیام را بر روی طول موج بلند $FM 104/7$ و طول موج کوتاه $AM 1188$ دریافت کنند.

نحوه اجرای مانور به شرح زیر می‌باشد:

- ۱- گوینده رادیو دو دقیقه قبل از پخش آژیر، زمان "زنگ ایمنی در برابر زلزله" را اعلام می‌کند، لذا مسؤولان مدارس باید بلندگوی مدرسه را برای پخش به موقع آژیر آماده کنند؛
- ۲- تا قبل از زمان پخش آژیر برنامه‌های معمول مدرسه (مانند برگزاری کلاس) به صورت عادی ادامه یابد؛
- ۳- صدای آژیر به منزله وقوع زلزله‌ای فرضی است. معلمان و دانش‌آموزان با شنیدن آن در هر مکان از مدرسه (حیاط، کلاس، راهرو، کتابخانه و...) و در هر شرایطی (مطالعه، بازی، قدم زدن و...) باید پناه‌گیری صحیح را انجام دهند؛

آژیر بدون اطلاع قبلی دانش‌آموزان پخش می‌شود، بنابراین از اعلام زمان آن به دانش‌آموزان خودداری فرمایید.

- ۴- از زمان شروع آژیر که به مدت یک دقیقه به طول می‌انجامد تا پایان آن دانش‌آموزان در هر مکانی پناه‌گیری کرده‌اند، بمانند؛
- ۵- پس از پایان آژیر (به منزله پایان زلزله فرضی) با همکاری معلمان و معاونان دانش‌آموزان با آرامش مرحله دوم (رفتن به حیاط مدرسه) را انجام دهند. به یاد داشته باشیم دانش‌آموزان داخل حیاط به هیچ وجه کنار دیوارها و ساختمانها تجمع نکنند و در وسط حیاط بنشینند.
- ۶- در هنگام خروج سعی کنید مراقب دیگر دانش‌آموزان باشید و به آنها آسیب نرسانید، بویژه در هنگام حرکت بر روی راه پله ه و خروجی درها.

مدارس نوبت بعد از ظهر در فاصله زنگ دوم و سوم به مدت یک دقیقه با استفاده از زنگ مدرسه مانور را انجام دهند.

اقدامات ضروری قبل از اجرای مانور

۱- شناخت اماکن مناسب و نامناسب

اماکن مناسب به جاهایی گفته می شود که پناهگیری در آنجا در زمان وقوع زلزله، خطرات ناشی از زلزله را برای فرد کاهش دهد. این مکانها شامل زیر میز محکم، کنج دیوار داخلی (دیوارهای داخلی به دیوارهایی گفته می شوند که پشت آن فضای باز مانند حیاط و یا خیابان نباشد)، دور از شیشه ها و پنجره ها، دور از وسایل قابل سقوط مانند گلدانها، قفسه ها و کمد ها می باشد. اماکن نامناسب به جاهایی گفته می شود که در زمان وقوع زلزله احتمال بروز خطر در آنجا از مکانهای دیگر بیشتر است، مانند: زیر پنکه های سقفی و اجسام قابل سقوط، کنار دیوارهای خارجی، کنار شیشه ها، پنجره ها و.... لازم است قبل از مانور تمامی مکانهای مناسب و نامناسب به دانش آموزان معرفی و علامت گذاری شوند.

۲- ایمن سازی مدرسه

رعایت اصول ایمنی تجهیزات در داخل مدرسه بسیار حائز اهمیت است، زیرا در بیشتر موارد، ساختمان ویران نمی شود، ولی سقوط، پرتاب و شکستن وسایل داخلی برای دانش آموزان خطر آفرین می باشد. در این راستا، لازم است با رعایت اصول ایمن سازی به شرح ذیل از خطرهای ناشی از زلزله کاسته شود:

- برای جلوگیری از ریزش احتمالی شیشه ها، جلو پنجره ها، پرده پارچه ای بلند یا پرده کرکره نصب شود؛
- میز و نیمکت دانش آموزان از کنار پنجره فاصله داشته باشد؛

- چراغهای آویز، تابلوها، تخته سیاه‌ها، کمد‌ها، قفسه‌ها و... در جای خود با بست مناسب محکم شوند؛
- کلید، پریز و سیم کشی‌های برق، لوله کشی‌های گاز، آب و شیرهای اصلی آنها بررسی و نواقص احتمالی توسط متخصصین برطرف شود؛
- در آزمایشگاه، مواد شیمیایی، سمی یا قابل احتراق داخل قفسه‌های قفل دار و طبقات پایین قرار داده شود؛
- در آزمایشگاه و کتابخانه، قفسه‌ها با بستهای L مانند به دیوار محکم شوند؛
- کامپیوترها، دستگاه‌های چاپ و تکثیر و نظایر آن با بستهای مناسب محکم شوند؛

- راهروها، راه پله‌ها و راههای خروجی از وسایل غیرضروری مانند گلدان، سطل زباله و... که ممکن است پس از وقوع زلزله راه خروج را مسدود کنند، خالی شوند؛
- کپسول‌های آتش‌نشانی بررسی و با اطمینان از سالم بودن آنها، در جای مناسب و قابل دسترس قرار داده شوند؛
- در مسیرهای خروج و محل نشستن معلمان و دانش‌آموزان، از نصب تابلوهای سنگین، آینه و... پرهیز شود.

بهره‌گیری از تخصص اولیاء دانش‌آموزان می‌تواند کمک چشمگیری برای ایمن‌سازی مدرسه باشد.

اقدامات ضروری هنگام مانور

اقدامات ضروری هنگام مانور عبارتند از:

۱- اگر در طبقه همکف ساختمانهای یک یا دو طبقه هستید و به در خروجی نزدیک می‌باشید، به فضای باز رفته و به دور از ساختمانها و دیوارها در آنجا بمانید؛

۲- از پنجره‌ها و درهای شیشه‌ای فاصله بگیرید؛

۳- از کنار وسایلی که امکان سقوط یا پرتاب دارند (تابلوه‌ها، گلدانها و...) دور شوید؛

تمامی آموزشها بر اساس تقویم زمان بندی در مراسم صبحگاه و کلاسها به دانش آموزان تذکر داده می شود.

۴- اگر در داخل کلاس درس هستید، در زیر میز پناه‌گیری کنید، به این صورت که یک زانوی خود را به زمین زده و با دست پایه‌های میز را محکم بگیرید؛

در صورتی که فضای کافی در زیر میز برای دانش‌آموزان وجود نداشته، بین دو ردیف میز و نیمکت نشسته و یک زانوی خود را به زمین زده و با کیف، کتاب و یا دست از سر خود مراقبت کنید.

راه پله ها محللهای مناسبی برای پناه گیری نمی باشند، ولی اگر در زمان زلزله در آن مکان بودید، سعی نکنید از آنجا فرار کنید بلکه کنار دیوار روی پله نشسته و با کیف، کتاب یا دست از سر خود مراقبت کنید و به هیچ وجه به نرده های کنار پله تکیه ندهید.

۵- در کلاس درس، گوشه دیوارهای داخلی جای مناسب برای پناه گیری است. در گوشه دیوار نشسته و با کیف، کتاب و یا دست از سرتان محافظت کنید.

۶- اگر در راهرو هستید، به کنار دیوارهای داخلی و دور از پنجره ها و شیشه ها بروید، سپس کنار دیوار نشسته و سر خود را با کیف، کتاب و یا دست بپوشانید.

مانور صرفاً جهت بالا بردن آمادگی و خودامدادی و دگرامدادی در هنگام و بعد از زلزله است، لذا سعی شود از فعالیتهای انحرافی مانند نمایش تخریب شدن مدرسه، فوت شدگان، جراحات شدید و... که موجب ترس، نگرانی و احساس ناامنی می گردد، جلوگیری بعمل آید.

۷- چنانچه کلاس شما وسایل گرمایی مانند بخاری دارد از آن فاصله بگیرید؛

۸- از پنجره ها فاصله بگیرید؛

۹- به طرف درهای خروجی هجوم نبرید؛

۱۰- اگر در کتابخانه هستید از قفسه های کتاب دور شوید و در جای مناسبی مانند زیر میز یا گوشه دیوار داخلی پناه گیری کنید؛

۱۱- چنانچه در آزمایشگاه هستید از مواد و مایعات قابل احتراق، سمی و قفسه های نگهداری آنها فاصله بگیرید؛

۱۲- اگر در حیاط مدرسه هستید از تیرکهای زمین بازی، سبد بستکتبال، دیوارها و ساختمانها فاصله بگیرید و در وسط حیاط مدرسه بنشینید و مراقب خود و اطرافتان باشید؛

۱۳- پس از اتمام زنگ ایمنی در برابر زلزله مرحله خروج را اجرا کنید. در این مرحله با خونسردی و بدون هجوم به حیاط مدرسه بروید و در وسط حیاط به دور از دیوارها و ساختمانها بنشینند؛

در محوطه مدرسه فضایی به دور از دیوارها و ساختمانها برای دانش آموزان مد نظر گرفته شود و با خطوط سبز رنگ محل استقرار آنها تعیین گردد، سعی شود از طریق نوشتن شماره و اختصاص هر شماره به یک دانش آموز، مکان ثابتی برای آنها در نظر گرفته شود تا پس از مانور و یا وقوع زلزله دقیقاً در جای خود مستقر شوند. این امر در سرشماری، حضور و غیاب و ساماندهی مدرسه پس از مانور و یا زلزله واقعی به شما کمک خواهد کرد.

۱۴- چنانچه در مدرسه راه های خروجی متعددی وجود دارد، با هماهنگی های قبلی و توجیه دانش آموزان، مسیر خارج شدن از راهروها و راه پله ها از قبل بین کلاس ها تقسیم و تعیین شود معاونان و معلمان محترم لازم است در زمان خروج، برای جلوگیری از هر گونه خطر احتمالی و آسیب دیدگی دانش آموزان، مراقبت های لازم را بعمل آورند.

مدیران محترم، به خاطر داشته باشید مقاوم بودن ساختمانهای مدارس دارای اهمیت اساسی است.

برخی اقدامات نامناسب:

۱- پناه‌گیری داخل حیاط کنار دیوارها، ساختمان و اجسام خطرناک؛

۲- پناه‌گیری در جاهای نامناسب مانند:

- زیر پنجره؛
- زیر وسایل بازی؛
- زیر وسایل قابل سقوط.

۳- خروج از کلاس‌ها بصورت شتابزده همراه با هجوم بردن و دویدن با سرعت به طرف در خروجی؛

۴- نشان دادن کشته و مجروح‌ها که موجب ترس و دلهره می‌شود.

کنترل اقدامات ضروری قبل از وقوع زلزله

- قبل از اجرای مانور بر اساس لیست ذیل اقدامات ضروری قبل از وقوع زلزله را کنترل کنید و سعی کنید حتی الامکان تمام این نکات را رعایت کنید:
- ✓ آیا میز و صندلی دانش‌آموزان از پنجره‌ها فاصله دارد؟
 - ✓ آیا قفسه‌های کتاب، چوب پرده‌ها و پرده کرکره‌ها به طور محکم به دیوار متصل هستند؟
 - ✓ آیا اشیاء سنگین از قسمت‌های بالای قفسه به قسمت‌های پایین منتقل شده‌اند؟
 - ✓ آیا محل نشستن دانش‌آموزان دور از قفسه‌ها و فایلها می‌باشد؟
 - ✓ آیا اشیایی که از دیوار آویزان هستند مانند نقشه، آینه، تخته سیاه و قاب عکس به طور محکم به دیوار متصل هستند تا در هنگام وقوع زلزله از سقوط و شکسته شدن آنها جلوگیری شود؟
 - ✓ آیا چراغهای سقفی از قلابهای محکم آویزان شده‌اند؟
 - ✓ چنانچه در کلاس از بخاری نفتی استفاده می‌شود، آیا لوله‌های دیواری آن دارای اتصال محکم می‌باشند؟
 - ✓ آیا محل قرارگرفتن بخاری دیواری از محل نشستن دانش‌آموز و در خروجی کلاس فاصله دارد؟
 - ✓ آیا در مسیر خروج دانش‌آموزان (کلاس، راه رو، راه پله) مانع وجود دارد؟

پیشنهادها

به منظور حسن اجرای مانور موارد زیر پیشنهاد می شود:

- در برنامه صبحگاهی روز مانور (نهم آذر) اقدامات ضروری هنگام مانور توسط یکی از دانش آموزان قرائت شود.
- اولیاء محترم مدارس همراه و همگام با دانش آموزان با شنیدن آژیر، مانور را انجام دهند.

دبیر شورای دائمی مانور سراسری زلزله و ایمنی، دکتر محمدرضا مهدوی فر

اعضاء کمیته برنامه ریزی و اجرای مانور:

- ۱- حسن آقاجانی، نماینده سازمان آموزش و پرورش شهر تهران؛
- ۲- ملیحه اسکندری، نماینده پژوهشگاه بین المللی زلزله شناسی و مهندسی زلزله؛
- ۳- علی رضا برزگر، نماینده سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران؛
- ۴- جاوید بیگلری طالقانی، نماینده سازمان دانش آموزی جمهوری اسلامی ایران؛
- ۵- علی حق بین، نماینده وزارت کشور؛
- ۶- علی احسان سیف، نماینده پژوهشگاه بین المللی زلزله شناسی و مهندسی زلزله؛
- ۷- اسماعیل شعبان زاده، نماینده جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران؛
- ۸- رضا طارمی، نماینده سازمان آموزش و پرورش؛
- ۹- رضا نوزعیم، نماینده وزارت آموزش و پرورش؛
- ۱۰- علی همتی، نماینده ستاد حوادث و سوانح غیرمترقبه استان تهران.